

פתרון הבחינה

תנ"ך

חורף תשע"ח, 2018, שאלון: 1282

מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – בראשית (80 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתי השאלות 1-2 (לכל שאלה - 40 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו סעיף א' (חובה) (25 נקודות), ויש לבחור אחד מהסעיפים ב-ג (לכל סעיף - 15 נקודות).

שאלה 1

סעיף א' (חובה)

- (1) קין חושש שמא כל מי שיתקל בו, יהרוג אותו. **אז**: קין חושש מהחיים החדשים הצפויים לו - חיי נוודות.
הסיבה לחששו (על הנבחן לציין אחת):
- קין חושש מנקמת דם: בתור רוצח יבקשו להורגו.
 - ה' מגרש אותו מעל פניו ובהסתר פנים ממנו, לכן אין מי שיגן עליו.
 - קין נענש בחיי נוודות, זרים שיתקלו בו, בכל עת שיעבור ממקום למקום, עלולים להורגו.
- (2) תגובת ה' על טענותיו של קין מצדיקה את חששותיו, משום שה' שם אות הגנה לקין, על מנת שלא יהרגו אותו, ומאיים שכל הפוגע בקין ינקם פי שבעה. **אז**: ה' שם על קין אות הגנה, על מנת שבמסגרת חיי הנוודות שלו, לא יעז איש להורגו, אחרת ינקם פי שבעה על ידי ה'.

סעיף ב'

- (1) הכתוב אינו מפרט את תוכן השיחה בין קין להבל (על הנבחן לציין סיבה אחת):
- אין זה משנה על מה דיברו ביניהם, מה שמשנה הוא, שהשיחה הסתיימה במעשה שלא ייעשה – ברצח.
 - תוכן השיחה היה קיים בטקסט, אך בעקבות טעות מעתיק, התוכן הושמט (ולראייה: בתרגום השבעים, מופיעה האמירה של קין אל הבל: "נלכה לשדה").
- (2) גרסת תרגום השבעים אינה תומכת בפרשנות האומרת שקין לא תכנן להרוג את הבל. לפי תרגום השבעים, קין הציע לאחיו, הבל, ללכת עימו לשדה, מקום הנתפס בתנ"ך כשטח הפקר, בו נעשים מעשים אפלים, כדוגמת רצח (שכן הוא מקום מבודד). לפי גרסה זו, קין תכנן את רצח הבל, וזו הייתה מטרתו של קין בהזמינו את הבל לשדה.

סעיף ג'

- (1) את דבריו של בובר אפשר לבסס על פסוק 7: "הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואלידך תשוקתו ואתה תמשל בו" – ה' בדבריו לקין, מבהיר לו, שהוא יודע שמושא תשוקתו של קין הוא החטא/ המעשה האסור, אך על קין לשלוט ביצר הרע, ולא להיכנע לו. או: אפשר לבסס את דברי בובר על פסוק 6: "ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך" – ה' מתייחס לרגשות הקשים העולים בקין: כעס ופנים נפולות, ובשאלתו הוא מתכוון להבהיר לו, שעל אף הרגשות הקשים אותם הוא חש, עליו להתמודד עימם ולהתגבר עליהם (ועל ידי כך לא להיכנע ליצריו האפלים).
- (2) פירוש נוסף לסירובו של ה' לקבל את מנחתו של קין: מנחתו של קין לא הייתה ראויה, בניגוד למנחתו של הבל. יש פרשנים הטוענים, שהבל הקפיד בבחירת המנחה לה', והביא לו מן המשובח שבצאן, בעוד שקין הביא לה' מכל הבא ליד.

שאלה 2

סעיף א' (חובה)

דברי כניעה (על הנבחן לציין שניים):

- "הנה נא הואלתי לדבר אל אדני ואנכי עפר ואפר" – אברהם מבקש רשות לפנות אל אלוהים, ומעיד על אפסיותו לעומת האל, דבר המעיד על כניעתו בפניו.
- "אל נא יחר לאדני ואדברה" – אברהם מבקש רשות לפנות אל ה', תוך בקשה שלא יכעס בשל פנייה זו, ובכך נכנע בפני אלוהים.
- הנה נא הואלתי לדבר אל אדני" – אברהם מבקש את רשות ה' לפנות אליו, ולהציג בפניו את דבריו. בקשה זו מעידה על כניעתו בפני ה'.

דברי מיקוח (על הנבחן לציין שניים):

- "האף תספה צדיק עם רשע" א: "חללה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע" – אברהם, באמצעות אמירות אלה, מתמקח עם אלוהים, ומבקש לא להרוג את כל יושבי המקום. הוא טוען שאין להרוג את הצדיקים יחד עם הרשעים, אלא יש לשפוט כל אדם על פי מעשיו. לפי דברי אברהם, אסור שגורלו של הצדיק יהיה זהה לגורלו של הרשע, ויש להרוג רק את הרשעים.
- "חללה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט" – אברהם, באמצעות שאלה רטורית זו, טוען שעל אלוהים, השופט את כולם, לערוך משפט צדק (על הצדיק לקבל שכר, כלומר, לחיות, ועל הרשע ולהיענש).
- "אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה" – באמירה זו, אברהם מתמקח עם ה' על גורלם של אנשי סדום ועמורה. הוא מבקש מאלוהים לסלוח לכל תושבי המקום, אם ימצאו בו 50 צדיקים. א: יתקבלו ציטוטים נוספים, המסתמכים על הפסוקים בהם אברהם מתמקח על מספר הצדיקים, בגינם ה' יסלח לכל תושבי המקום (45, 40 וכו').

סעיף ב'

- (1) ה' מודיע לאברהם שבסדום ועמורה מתבצעים חטאים רבים, זעקתם של העשוקים מגיעה לאוזניו ויש לדון בגורלן.
ה' מודיע זאת לאברהם, משום שמאברהם עתיד לצאת עם גדול, ועליו ללמד את צאצאיו כיצד יש לערוך משפט צדק.
- (2) לפי ש' כהן, תפקידו של מנהיג בעם ישראל, הוא להיות מסוגל להתווכח עם ה'. ה' שיתף את אברהם בתכניתו, על מנת שאברהם יבצע את תפקידו כמנהיג, ויתווכח עם ה' על גורלן של ערים אלה, מתוך מטרה להגן עליהן מפני זעמו של ה'.

סעיף ג'

- (1) גמול אישי - "האף תספה צדיק עם רשע" א: "חללה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע" – אברהם, באמצעות אמירות אלה, מתמקח עם אלוהים על תורת הגמול בה הוא נוקט, ומבקש לא להרוג את כל יושבי המקום. הוא טוען שאין לנקוט בגמול קיבוצי ולהרוג את הצדיקים ביחד עם הרשעים, אלא יש לפעול על תורת הגמול האישית, לפיה כל אדם נשפט על פי מעשיו. לפי גמול זה, אין גורלו של הצדיק זהה לגורלו של הרשע, ויש להרוג רק את הרשעים.
- גמול קיבוצי - "אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה" – באמירה זו אברהם מתמקח עם ה' על גורלם של אנשי סדום ועמורה. הוא מבקש מאלוהים לסלוח לכל תושבי המקום, אם ימצאו בו 50 צדיקים, כלומר לנקוט בגמול קיבוצי (לטובה). א: יתקבלו ציטוטים נוספים, המסתמכים על הפסוקים בהם אברהם מתמקח על מספר הצדיקים (45, 40 וכו'), בגינם ה' יסלח לכל תושבי המקום (גמול קיבוצי לטובה).

(2) משילוב שתי שיטות הגמול, ניתן ללמוד שאברהם זהיר/צנוע: אברהם יודע שאין הוא יכול לבקש מאלוהים כבר בתחילת דבריו לסלוח לכל תושבי המקום, ולכן הוא נוקט בגישה זהירה/צנועה, ומציג את בקשתו באופן הדרגתי, המשלב את שתי שיטות הגמול. **אז:** ניתן ללמוד שדרכו של אברהם בשילוב זה היא לנסות ולצאת נשכר בכל מצב: או שרק הצדיקים ינצלו, או שכל תושבי הערים ינצלו.

פרק שני – נושאי ההרחבה (20 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 3-4 (לכל שאלה – 20 נקודות)

חוק

שאלה 3

סעיף א'

ה "גר" הוא אדם זר, אדם שאינו מישראל, שחי בארץ ישראל. הגר אינו אזרח, כיוון שהוא אינו חלק מעם ישראל, וזו אינה מולדתו. יש צורך באיסור מיוחד על הונאת הגר, מכיוון שכתושב זר בארץ, הוא ככל הנראה אינו בקי בחוקי המדינה, ולכן קל לרמות אותו **אז:** כיוון שהגר הוא תושב זר בארץ, הוא חלק מהאוכלוסייה החלשה בה, מצבו הכלכלי-חברתי נמוך, וכחלק מהאוכלוסייה החלשה, קל יותר לרמות אותו.

סעיף ב'

לפי דעתי, הדרישה לאהוב את הגר כפי שאתה אוהב את עצמך אינה דרישה סבירה. הסיבה לכך היא: היכולת לאהוב אחרים כפי שאתה אוהב את עצמך נמוכה מאוד באופן כללי - קיימים מעט אנשים אותם ניתן לאהוב כפי שאנו אוהבים את עצמנו. לכן, הדרישה לאהוב אדם זר (שאינו חלק מהעם, ואותו לא מכירים) כפי שאדם אוהב את עצמו, אינה סבירה. **אז:** לפי דעתי, הדרישה לאהוב את הגר כפי שאתה אוהב את עצמך הינה אכן דרישה סבירה. הסיבה לכך היא: ניתן להבין את המילים: "ואהבת לו כמוך" כאידיאל – על האדם להתאמץ "ולאהוב" אחרים, שכן הם בני אדם בדיוק כמוהו. וכן תתקבלנה תשובות נוספות מנומקות.

חכמה

שאלה 4

סעיף א'

התפיסה העולה מפסוקים 14-15 בנוגע להשפעה של האדם על התנהלות העולם היא: תפיסה דטרמיניסטית – אין לאדם כל יכולת להשפיע על הנעשה בעולם. ה' קבע את הכל מראש. כל מה שמתרחש בעולם הוא פועל יוצא של החלטת ה'. בפסוקים אלה, קהלת טוען שכל מה שקורה בעולם הוא בעקבות קביעתו והחלטתו של ה': לא ניתן לשנות או להוסיף דבר על המתרחש, וה' אף קובע מי יאמין בו. ה' דואג לכך שמאורעות יחזרו על עצמם, ומעוניין בכך.

סעיף ב'

לפי דעתי, תפיסה זו היא תפיסה אופטימית. הסיבה לכך היא: כיוון שה' קובע את הכל, וכוונותיו של ה' טובות, כל מה שקורה בעולם, בהחלטה אלוהית, הוא בסופו של דבר לטובה. **א**: לפי דעתי, תפיסה זו היא תפיסה פסימית. הסיבה לכך היא: ה' קובע את כל המתרחש בעולם מראש ובאופן בלעדי. אין לאדם ולמעשיו כל אפשרות להשפיע או לשנות את המתרחש בעולם. לאור זאת, חייו של האדם חסרי משמעות, "הבל", והאדם עצמו אף הוא חסר משמעות. וכן יתקבלו נימוקים נוספים.